

Paremmiin sanoen ...

*Tässä osastossa esitetään julkisuudesta poimittuja kielivirheitä ja tyyli-
kömpelyyksiä lyhyesti perusteltuine korjausehdotuksineen.*

Suomentajat eivät aina tule muistaneeksi, että nomineja runsaasti taivuttelevan kielemme luonne useasti edellyttää vähempitaivutteisesta vieraasta kielestä käännettäessä koko lauserakenteen tahallista uudelleenjärjestelyä, jos mieli välttyä tyyllisesti kömpelöiltä tautologisilta päätekasautumilta, joita vastaavassa alkutekstin kohdassa ei ole. Ajateltakoon esim. seuraavaa, saksasta suomennettua lauseenkatkelmaa: »H ä n l o i... 'Massimilla *Donin*' sekä 'La fausse *maitressen*', 'Ursule *Mirouetin*', 'Z. *Marcasin*', 'Pierretten', 'Une Fille d'*Even*', 'Le Secret de la princesse de *Cadignanin*', 'La Muse du *départemen-*

tin', 'Le Martyr *calvinisten*', 'Pierre *Grassoun*'...» (V. 1948 ilmestyneestä kirjailijanelämäkerrasta.) Pieni tietoinen poikkeus alkutekstin sanonnan orjallisesta noudattamisesta olisi säästänyt lukijan silmät noilta kymmeneltä *n*-akkusatiivilta ja sallinut ranskalais-ten nimien esiintyä perusmuotoisina, yksikön nominatiiveissa, esim. näin: H ä n e n (tämän kauden) l u o m u k s i i n s a k u u l u i v a t : ... *Don*... *maitresse*... *Mirouet*... *Marcas*... *Pierrette*... *Eve*... *Cadignan*... *département*... *calviniste*... *Grassou*.

*

»Mestariteoksena, jopa *eräänä* oman aikansa *merkittävimpanä*, Balzac ylisittää 'La Chartreuse de Parmea'.» (V. 1948 ilmestyneestä elämäkertateoksesta.) Kouluopetus neuvoessaan välttämään suomessa esim. ruotsin epämääräisen artikkelin vastineena *yksi* -sanaa on taluttanut tilalle indefiniittisen *eräs* -pronominin sellaisiinkin tapauksiin, joihin se ei merkitykseltään sovi. Esim. edelläolevassa sitaatissa ei ole kysymys sellaisesta »eräästä», jonka kirjoittaja tietää mutta jättää sanomatta ja joka olisi pronominin oikea merkitys. Sen vuoksi olisi ollut käytettävä lukusanaa *yksi* ja sanottava: Mestariteoksena, jopa *yhtenä* oman aikansa *merkittävimpanä* jne. (Tietysti kävisi sanominen myös esim.: jopa oman aikansa *merkittävimpinä*; tai: *merkittävimpiin kuuluvana*.) *Yksi* ja *eräs* -sanojen käytöstä enemmänä ks. MATTI SADENIEMI Vir. 1939, s. 295.

*

Se sinänsä hyväksyttävä lyhentämiskyky, joka viime vuosina on tuonut *loogillisen* rinnalle ja tilalle *loogisen* (ja joka vain jatkaa sellaisia jo aiemmin toteutettuja lyhentämiä kuin *esteettinen* > *esteettinen*, *teoreettinen* > *teoreettinen*), on aiheuttanut eräissä julkaisuissa näkyneen uudisasun *psykyinen* = 'psykillinen'. Tähän on huomautettava, että sanan kantavartalon lopussa olevan klusiilin on astevaihtelusaantöjemme mukaisesti tällaisessa tapauksessa esiinnyttävä vahva-asteisena; olisi siis sanottava *psykykinen*. Siihen rinnastettavia ovat sellaiset vierasperäiset adjektiivimme kuin *staattinen* (ennen useasti »staatillinen») ja nykyisin yleistymässä oleva *trooppinen* = 'trooppilinen'. Äskettäin on etevän asian tuntijan suomentamassa filosofisessa teoksessa ja sitä koskevassa aikakauslehtiartikkelissa (Valvoja 1949, s. 20) näkynyt myös *eettinen* tarkoittamassa

samaa kuin tähän asti yksinomainen *eettilinen*.

*

»Lordi Byron oli ... *suhteensa ansiosta kreivitär Guiccioliin*, ... Musset ja Chopin *suhteensa ansiosta George Sandiin*, Alfieri vapaan *yhdyselämänsä ansiosta kreivitär Albányn kanssa* käyneet yleisölle yhtä mielenkiintoisiksi kuin konsanaan teoksillaan.» (Elämäkertasuomennoksesta.) Postpositioadverbiaaliin ei suomessa voi liittää paikallissijaattribuuttia. Voidaan kyllä sanoa esim.: *puheessaan Messuhallissa presidentti lausui* ..., mutta ei esim.: *puheensa jälkeen Messuhallissa presidentti poistui*. (Ks. Vir. 1947, s. 231—2.) Ylläoleva sitaatti olisi korjattavissa esim. ilmaisemalla vastaava ajatus vapaammin näin: Lordi Byronin oli hänen *suhteensa kreivitär G:iin*, ... Musset'n ja Chopinin heidän *suhteensa G. Siin*, Alfierin hänen vapaa *yhdyselämänsä kreivitär A:n kanssa* tehneet yleisölle yhtä mielenkiintoisiksi kuin konsanaan heidän teoksensa.

*

Oulunjoesta ja *Oulunjärvestä* näkee nykyisin useasti puhuttavan varsinkin Etelä-Suomen sanomalehdissä. Joki ja järvi eivät kuitenkaan ole saaneet nimeään Oulun kaupungista, vaan niiden nimet ovat alkuperäisiä, ns. luontoniimiä ja kuuluneet vanhastaan *n:ttöminä Oulujoki, Oulujärvi*, joista asuista ei ole mitään syytä luopua. Huomattakoon, että kansankielessä myös pelkkä *Oulu* saattaa tarkoittaa Oulujokea (ja ehkä -järveäkin) kuten on yleisesti tunnettua Teuvo Pakkalan teoksen nimestä 'Oulua soutamassa'. Näissä nimissä esiintyvä *Oulu* lienee, kuten mm. Heikki Ojansuu (Vir. 1917 s. 67—) selitti, sama sana kuin murteittain tunnettu appellatiivi *oulu* = 'tulvavesi'.

*

Kielemme epätyydyttäviin käännöslainoihin kuuluu sellainen yhdysadjektiivivyyppi kuin *esihistoriallinen, esikristillinen*, joissa alkuliite *esi-* ei loogisesti vastaa mallina 'olleiden' ruotsin ja saksan *förhistorisk, förkristen, vorgeschieulich, vorchristlich* -sanojen prepositioita *för, vor* = 'ennen, edellä'. Suomalainen tajuaisi esim. »esihistoriallisen» luonnollisimmin, ei historianedelliseksi eli -takaiseksi, vaan varhaishistorialliseksi, siis itse historian piiriin kuuluvaksi; samoin »esikristillisen», ei Kristuksen aikaa edeltäväksi, vaan joksikin varhaiseen kristilliseen kuuluvaksi. Toisin on asian laita ruotsissa ja saksassa, joissa kielissä *för* ja *vor* selvästi ilmaisevat, että kysymys on jostakin, mikä on ollut ennen historiaa, ennen Kristusta. Voimakas vieras vaikutus on kuitenkin vakiinnuttanut nuo käännöslainat suomeen, niin että sanakirjojen yhä suosittamat selvemmat vastineet *historianedellinen* eli -*takainen* ja *Kristuksen edellinen* eli *takainen* ovat käytännössä harvinaisempia. Siitä huolimatta kieli-vaistoamme loukkaa, kun tapaamme 1949 ilmestyneestä aikakauslehtiartikkelista ilmauksen *esisokratelaiset filosofit* merkitsemässä ennen Sokratesta eläneitä filosofejä eikä suinkaan mitään hänen varhaisia hengenheimolaisiaan. Suositeltavampaa olisi sen vuoksi käyttää esim. sanontaa **Sokratesta edeltäneet** tai **Sokratesta aikaisemmat filosofit**.

*

»On vaikeata laatia sääntöjä, jotka määräisivät milloin on nautittava... siitä ja siitä maisemasta, pelkästään jo siitäkin syystä, että **kaksi maisemaa ei ole** koskaan **samanlaisia**.» (V. 1948 ilmestyneestä, alkuaan englanninkielisestä teoksesta.) Koska kysymyksessä ovat »annetut», tutuiksi oletetut kaksi mai-

semaa ja siis ilmaus on spesiekseltään määräinen, olisi predikaatti ollut pantava monikkoon, vaikka subjektina onkin kardinaalilukusana, ja siis sanottava: ... **kaksi maisemaa eivät ole** koskaan **samanlaisia**. (Ks. esim. Vir. 1938, s. 518.)

*

Juhlakutsukortin alakulmaan on painettu sanat: *Esteen sattuessa pyydetään ilmoittamaan...lle*. Asiallisempaa ja sujuvampaa olisi: **Estymisestä** pyydetään ilmoittamaan jne.

*

»**Näistä ajoista alkaen** tämä tapa näkyy vähitellen nohutuneen.» Sama voitaisiin ilmaista, tosin ei mitenkään oikeammalla, mutta hiukan näppärämmällä käänteellä esim. näin: **Näistä ajoin** tämä tapa jne.

*

»Siksi onkin järkevintä istua pöytään *eikä valitella* elämän yksitoikkoisuutta.» (Hyvästä suomennosteoksesta v:lta 1948.) Suomen kieltoverbiltä puuttuu infinitiivi, mutta sitä ei käy korvaaminen *finiittisellä* (yks. 3. persoonan muodolla *ei*, vaan sen asemasta käytetään *olla* -infinitiiviä ynnä asianomaisen pääverbin akt. 3. inf:n abessiivia. Olisi siis ollut sanottava: ... istua pöytään **ja olla valittelematta** e. y.

*

»Hyvin hienostunut oli ruskea *iltapäiväpuku närtsikoristein*.» (Päivälehdien muotinäytöntouutisesta 8. 11. 48.) Paljon vitsottu, mutta sitkeähenkinen barbarismi! (Ks. esim. Vir. 1938 s. 149.) Suomeksi voisi sanoa esim. näin: ... ruskea **närtsikoristeinen iltapäiväpuku**. (Saksalaisperäinen »närtsi» näkyy tulleen turkisterminä muotiin entisten *oesikko* ja *tuhkuri* -eläimennimien tilalle.)